

ตามไปดูวิถีจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย @ โรงเรียนบ้านนาแก้ว อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล

ระหว่างวันที่ 13-15 สิงหาคม 2556 เป็นช่วงเวลาที่คณะทำงานจากมูลนิธิสฤตศรี-สุฤษดีวงศ์ (มสส.) ได้มีโอกาสเข้าไปเยี่ยมชมและจับภาพกระบวนการเรียนรู้ของครูและนักเรียนที่โรงเรียนบ้านนาแก้ว อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล โดยสิ่งที่ดึงดูดความสนใจให้เราเดินทางไกลจากกรุงเทพมหานครสู่ดินแดนเกือบสุดปลายด้ามขวานครั้งนี้ เพราะมีเรื่องเล่าชวนถึงรูปแบบการเรียนรู้ของโรงเรียนแห่งนี้ ที่สามารถเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ของทั้งครูและเด็กไปพร้อมๆ กัน ด้วยเครื่องมือการเรียนรู้ที่เรียกว่า “กระบวนการวิจัย 10 ขั้นตอน”

การลงพื้นที่เพื่อจับภาพการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านนาแก้วครั้งนี้ เราได้มีโอกาสพูดคุยกับทั้งผู้อำนวยการโรงเรียน ครู คณะกรรมการสถานศึกษา และนักเรียนหลายชีวิต และนอกจากจะได้สัมผัสบรรยากาศการเรียนรู้ภายในโรงเรียนแล้ว เรายังได้มีโอกาสเดินทางเข้าไปซักถามพูดคุยกับผู้ปกครองของนักเรียนในชุมชนบริเวณรอบรั้วโรงเรียนหลายหลังคาเรือน ซึ่งทั้งหมดนี้ได้รับความเอื้อเฟื้อทั้งข้อมูลและการอำนวยความสะดวกในการนำเข้าสู่ชุมชนจาก คุณสมพงษ์ หลีเคราะห์ และคุณพิเชษฐ์ เบญจมาศ จากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล โดยทั้งสองท่านนี้เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการขับเคลื่อนและเป็นพี่เลี้ยงที่ช่วยสนับสนุนเติมเต็มกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยให้กับโรงเรียนบ้านนาแก้ว รวมถึงโรงเรียนอื่นๆ ในเครือข่ายอีกกว่า 10 แห่งภายในจังหวัดสตูล

ข้อมูลทั่วไป

โรงเรียนบ้านนาแก้ว ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 ตำบลท่าแพ อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปัจจุบันมีนักเรียนจำนวน 113 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านนาแก้วและชุมชนใกล้เคียง มีครู 12 คน และมีอาจารย์ยุทธร ยืนยง เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน

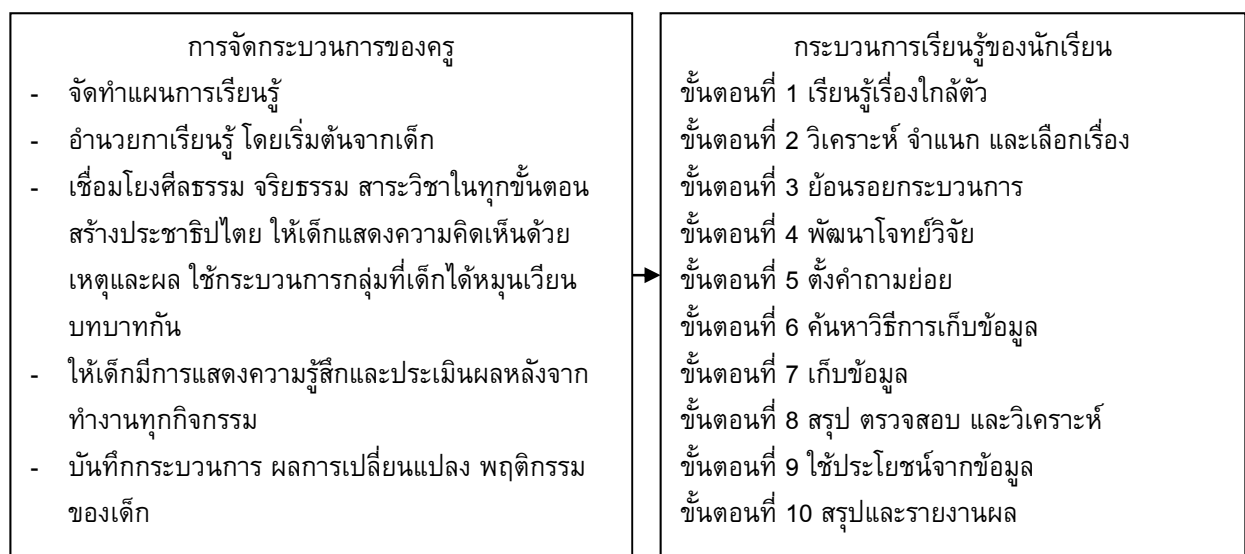
โรงเรียนบ้านนาแก้ว เป็น 1 ใน 11 โรงเรียนที่เข้าร่วม “โครงการส่งเสริมและพัฒนาการวิจัยประเด็นการศึกษาจังหวัดสตูล” ที่ดำเนินงานโดยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โครงการนี้มีเป้าหมายที่จะนำกระบวนการวิจัยด้วยเครื่องมือวิจัยท้องถิ่นมาใช้ในการแก้ปัญหาการศึกษาในพื้นที่ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับบริบทและวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน โดยประสานชุมชนและโรงเรียนเข้าด้วยกัน และเปลี่ยนครูให้กลายเป็นนักจัดกระบวนการเรียนรู้ที่อยู่บนฐานของการลงมือปฏิบัติจริง

กระบวนการวิจัยกับการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน

การนำกระบวนการวิจัยด้วยเครื่องมือวิจัยท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน ถือเป็นพัฒนาการที่ต่อยอดขยายผลมาจากการทำวิจัยท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดสตูล ที่สังเกตพบว่า ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยด้วยเครื่องมือวิจัยท้องถิ่นมีพัฒนาการที่ดีขึ้น ทั้งทักษะการฟัง พูด ถาม เขียน และคิด จึงเกิดการตั้งคำถามขึ้นว่า “ถ้าเด็กนักเรียนใช้เครื่องมือวิจัยท้องถิ่นในการเรียนรู้จะเป็นอย่างไร”¹ อันเป็นที่มาของการริเริ่มพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย โดยมีกลุ่มแกนนำประกอบด้วย คุณสมพงษ์ หลีเคราะห์, อาจารย์สุทธิ สายสุนีย์, อาจารย์หุดดีน อูสมมา และอาจารย์ยงยุทธ ยืนยง เป็นผู้ร่วมออกแบบกระบวนการเรียนรู้ และทดลองนำสู่การปฏิบัติจริงครั้งแรกในปี พ.ศ.2549 ที่โรงเรียนบ้านตะโล๊ะไผ่ ตำบลปากน้ำ อำเภอละงู จังหวัดสตูล

การจัดการเรียนรู้ที่ร่วมกันออกแบบขึ้นมาใหม่และทดลองใช้ที่โรงเรียนบ้านตะโล๊ะไผ่ ส่วนหนึ่งมาจากฐานคิดของกลุ่มแกนนำที่ต้องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสอนในระบบโรงเรียน จากเดิมที่ *ครูนำความรู้ที่มีอยู่จากตัวครูเอง จากบุคคลอื่นๆ จากหนังสือ หรือจากสื่อต่างๆ มาบอก มาเล่า มาสอนให้เด็กได้รับรู้* ไปสู่การเรียนรู้ที่ *ครูทำหน้าที่จัดกระบวนการให้เด็กได้ไปค้นหาความรู้จากบุคคล สถานที่ หนังสือ หรือสื่อต่างๆ แล้วจัดการกับความรู้เหล่านั้นด้วยตนเอง* ดังนั้น เจอเนซิสสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบนี้คือ “ครูห้ามสอน” แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติ การครุมีหน้าที่เป็นนักจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นที่ปรึกษาการเรียนรู้ให้กับเด็ก และเป็นผู้ประสานความร่วมมือไปสู่ชุมชน

ผลจากการทดลองจัดการเรียนรู้ที่โรงเรียนบ้านตะโล๊ะไผ่เมื่อนำมาถอดบทเรียน ทำให้ได้รูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ระหว่างครู นักเรียน และชุมชน ซึ่งต่อมาได้มีการขยายผลและพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านการเรียนรู้โดยนำสู่การปฏิบัติจริงในโรงเรียนอีกหลายแห่งในจังหวัดสตูล เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอนุบาลนุรุลอิสลาม โรงเรียนสันติสุขมุสลิมวิทยา โรงเรียนสตูลวิทยา โรงเรียนจริยธรรมอิสลามมูลนิธิ เป็นต้น จนได้เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ต่อมาเรียกกันว่า “กระบวนการวิจัย 10 ขั้นตอน” ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วนคือ การจัดกระบวนการของครูและขั้นตอนการเรียนรู้ของเด็ก ดังต่อไปนี้



¹ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมจาก “จุดเปลี่ยนการศึกษาที่สตูล: จัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย” จัดทำโดย ศูนย์ประสานงานวิจัยท้องถิ่นจังหวัดสตูล

กระบวนการวิจัยในโรงเรียนบ้านนาแก้ว

โรงเรียนบ้านนาแก้ว เริ่มนำกระบวนการวิจัยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนรู้ราวปลายปี พ.ศ. 2553 เมื่อ ผอ.ยงยุทธ ย้ายเข้ามารับตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน



ก่อนเข้ามารับตำแหน่ง ผอ.ยงยุทธ ได้ทราบสถานการณ์ปัญหาของโรงเรียนบ้านนาแก้วขณะนั้นคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กต่ำ ชาวบ้านหันหลังให้กับโรงเรียน ผู้ปกครองที่พอมีฐานะก็ย้ายลูกไปเรียนโรงเรียนอื่นนอกชุมชน ทำให้จำนวนเด็กนักเรียนลดน้อยลงทุกปี ซึ่งปีแรกที่ ผอ.ยงยุทธ เข้ามารับตำแหน่งมีนักเรียนเพียง 84 คน

จากประสบการณ์ที่ได้มีส่วนร่วมเป็นหนึ่งในทีมแกนนำจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยที่โรงเรียนบ้านตะโละใส ซึ่งบทเรียนครั้งนั้นทำให้ค้นพบว่า การเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยส่งผลให้เกิดการบูรณาการการเรียนรู้ที่กว้างขวางแก่นักเรียน อีกทั้งยังก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างครู นักเรียน และชุมชนอย่างแนบแน่น ประสบการณ์จากบ้านตะโละใสจึงเป็นเสมือนต้นทุนและพันธสัญญาที่ทำให้ ผอ.ยงยุทธ นำวิธีการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบนี้มาใช้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนที่โรงเรียนบ้านนาแก้ว ด้วยเจตนาอันแน่วแน่นับตั้งแต่ก้าวแรกที่ย่างเข้าสู่รั้วโรงเรียน

ปกรณ-ประกาศนโยบาย

เมื่อแรกเข้ามารับตำแหน่ง ผอ.ยงยุทธ ได้ประกาศนโยบายต่อครู ผู้ปกครองนักเรียน รวมไปถึงชาวบ้านในชุมชนแวดล้อมโรงเรียนถึงเจตนาอันแน่วแน่ที่จะนำวิธีการเรียนการสอนด้วยกระบวนการวิจัยมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของโรงเรียน โดยมีเป้าหมายที่จะเปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้ดีขึ้น

วางเป้าหมาย

ผอ.ยงยุทธ ตั้งใจไว้ว่าอยากจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับครูซักครึ่งหนึ่งในโรงเรียนก็พอ โดยวางขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงไว้ 4 ระดับคือ

ปีแรก เป็นปีแห่งการ “ชี้เป้า” เพื่อทำความเข้าใจและให้เห็นบทบาทที่แท้จริงในการจัดการศึกษาของครู เพราะที่ผ่านมาเชื่อว่าครูสอนโดยไม่รู้เป้า ไม่เข้าใจหลักสูตร ช่วงแรกนี้จึงเป็นเวลาของการทบทวนตัวเองว่าครูมีบทบาทหน้าที่อะไร วิธีการที่ผ่านมาทำอะไร ได้ผลเป็นอย่างไร วิธีการที่นำเข้ามาเป็นทางเลือกใหม่คืออะไร แตกต่างอย่างไร และจะนำไปสู่ผลลัพธ์อะไร ให้ครูเริ่มทดลองจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการใหม่ในแบบ “ทำไป เรียนรู้ไป” โดยมี ผอ.เป็นผู้ให้แนวทางและคำแนะนำปรึกษา ร่วมกับทีมพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล

ปีที่สอง ต้องการเห็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการวิจัย 10 ขั้นตอน เกิดขึ้นในโรงเรียนทุกระดับชั้น

ปีที่สาม อยากเห็นครูแต่ละคนสามารถแยกยอดออกไป โดยสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการวิจัยได้อย่างหลากหลายเพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้และดึงศักยภาพในตัวเด็กออกมาให้ได้มากที่สุด

ปีที่สี่ อยากเห็นความสมบูรณ์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยการบวนการวิจัยเกิดขึ้นในโรงเรียนทั้งด้านเทคนิค วิธีการ เครื่องมือ และแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งครูสามารถประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยไปสู่การเรียนการสอนรายวิชาปกติตามหลักสูตรได้

ทำทนายและพัฒนาครู

เริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจกับครูเรื่อง พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรการเรียนการสอน รวมไปถึงมาตรฐานการศึกษา แล้ว “ชี้เป้า” เพื่อให้ครูทุกคนเห็นภาพที่ต้องการตรงกัน ให้อธิบายว่าทำไมต้องไปสู่วิธีการนี้ เป้าหมายอะไร เพราะเชื่อว่าถ้าเป้าชัดวิธีการจะออกมาเอง เช่น ถ้าตั้งเป้าว่า “เด็กคิดเป็น” วิธีการจัดการเรียนรู้ควรเป็นอย่างไร บทบาทความเป็นครูที่แท้จริงคืออะไร

โดย ผอ.ยงยุทธ กล่าวทำทนายครูทุกคนว่า “วิธีการที่ทำมาแล้วไม่ได้ผล” และตัวเองเชื่อว่าวิธีการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยจะสามารถพัฒนาคุณภาพผู้เรียนไปสู่เป้าที่ต้องการได้ ซึ่งสิ่งที่ให้ครูทดลองทำนั้นง่ายกว่าวิธีที่สอนตามปกติด้วยซ้ำ เพราะการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่นี้ ครูเป็นเพียงผู้จัดกระบวนการ ยั่วๆ กระตุ้นให้เด็กไปแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง แต่ทั้งนี้ ก็ไม่ได้ปิดกั้นความคิดของครู เพราะถ้าหากครูเชื่อในวิธีการอื่นก็สามารถทำตามวิธีนั้นได้ ซึ่งสุดท้ายต้องนำไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

ทั้งนี้ ความพยายามในการเปลี่ยนแปลงบทบาทครูเพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการวิจัยพร้อมกันทั้งโรงเรียนนี้ ผอ.ยงยุทธ ใช้วิธีเป็นทั้ง “คุณอำนาจ” และ “คุณอำนาจ” กล่าวคือ ระยะเวลาใช้ไม่แข็ง บังคับให้ครูทุกคนต้องจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการวิจัย โดยปีแรกใช้วิธีเผด็จการมากเพื่อ “ปักธงอย่างแน่นหนา ยืนยันอย่างหนักแน่นว่าจะใช้วิธีการนี้” เพราะต้องการรื้อความคิดเก่าๆ ชับเคลื่อนไปสู่ความคิดใหม่ ไม่เช่นนั้นจะไปต่อไม่ได้ ต่อมาในระยะหลังๆ เมื่อครูเริ่มเห็นทิศทางที่จะเดินไปด้วยกันแล้วก็เปลี่ยนมาใช้ไม้อ่อน ประนีประนอม ชวนพูดคุย คอยชี้เป้า บอกแนวทาง กระตุ้น เป็นพี่เลี้ยง และให้กำลังใจกับครู

เรียนรู้แบบมีพี่เลี้ยง

การเริ่มต้นจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยของครูในโรงเรียนบ้านนาแก้วไม่ได้ทำโดยลำพังภายในโรงเรียน แต่มีทีมพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล เข้ามามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนในการพัฒนาศักยภาพครูตลอดทั้งกระบวนการ โดยแบ่งการสนับสนุนเป็น 3 ระยะคือ

ช่วงเติมเต็มความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิจัย โดยการจัดอบรมกระบวนการวิจัย 10 ขั้นตอน การพัฒนาโจทย์วิจัย การค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งพาไปศึกษาดูงานจากโรงเรียนที่มีการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบนี้มาก่อนแล้ว เช่น โรงเรียนอนุบาลสตูล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลท่าแพ เป็นต้น เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้ครูสามารถนำไปต่อยอดในการจัดการเรียนรู้ให้กับเด็กได้

ช่วงทดลองจัดการเรียนรู้ในระหว่างการทดลองจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย ทีมพี่เลี้ยงจะเข้าไปให้คำแนะนำปรึกษากับครู ร่วมวางแผนจัดกิจกรรม พาครูทดลองทำ โดยเข้าร่วมสังเกตการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในห้องเรียน รวมทั้งทบทวนและสรุปผลการจัดการเรียนรู้ร่วมกับครูและผู้บริหารโรงเรียนเป็นระยะๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ทีมพี่เลี้ยงยังมีการติดตามเสริมหนุน แนะนำ ให้กำลังใจกับครูเป็นระยะๆ ตลอดทั้งปี การศึกษา เมื่อพบปัญหาก็ร่วมกันแก้ไข โดยระหว่างทางหากพบว่าครูติดขัด หรือยังขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องใดก็จะมีการเปิดคลินิกให้คำแนะนำปรึกษา และจัดอบรมเสริมให้ตามความต้องการ เช่น อบรมพลังกลุ่ม การทำงานเป็นทีม การเก็บข้อมูล การเขียนรายงาน เป็นต้น

ช่วงสรุปสังเคราะห์ผลการจัดการเรียนรู้ เป็นการถอดบทเรียนจากการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยตลอดทั้งปีการศึกษาที่ผ่านมา โดยผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้ปกครอง ร่วมสรุปผลที่เกิดขึ้นกับเด็กจากกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการวิจัย โดยอิงกับ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรแกนกลาง รวมทั้งตัวชี้วัดของกระทรวงศึกษาธิการ เช่น สมรรถนะ 5 ประการ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ เป็นต้น

สร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้

ประชุมครูทุกสัปดาห์ = PLC ในโรงเรียน

จัดให้มีการประชุมครูทุกสัปดาห์ในวันศุกร์ เวลาที่ประชุมทุกคนเท่าเทียมกัน ทุกคนพูดถึงเรื่องการทำงานของตัวเอง เล่าว่าทำอะไร ความก้าวหน้าการทำวิจัยของเด็กเป็นอย่างไร มีปัญหาอะไร ขณะที่ครูเล่า ผอ.ยังยุทศ ทำหน้าที่ซักถามเพื่อให้เพื่อนครูคนอื่น ๆ ได้เรียนรู้ แรกๆ ครูต่างสงวนท่าทีในการแลกเปลี่ยน เพราะกลัวผิด ผอ.ต้องบอกว่า “ทำแล้วไม่มีผิด” ช่วงหลังๆ ครูจึงกล้าแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น

นอกจากนี้ ผอ.ยังยุทศ ยังในช่วงประชุมนี้สอดแทรก เติมเต็มความรู้ เทคนิค วิธีการจัดกิจกรรมให้กับครูเพื่อนำไปปรับใช้ในห้องเรียน

และด้วยเหตุที่ครูแต่ละคน “ทำไป เรียนรู้ไป” ระหว่างทางเมื่อเกิดปัญหาติดขัดก็จะใช้วิธีการสอบถามแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเพื่อนครู และจาก ผอ.ที่พร้อมให้คำแนะนำปรึกษาตลอดเวลา เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าตัวเองเดินมาถูกทางหรือไม่ อย่างไร

ประชุมผู้บริหารโรงเรียนเครือข่ายที่เข้าร่วมโครงการ = PLC ข้ามโรงเรียน

ในรอบ 1 เดือนมีการจัดประชุมผู้บริหารโรงเรียนในเครือข่ายที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 11 โรงเรียน เพื่อร่วมทบทวนและสรุปผลการทำงาน โดยผู้บริหารแต่ละโรงเรียนมาเล่าเรื่องการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยของโรงเรียนตนเองและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแลกเปลี่ยนกัน แล้วหาวิธีปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้สามารถเดินหน้าต่อไปได้

ดึงผู้ปกครอง-ชุมชนมีส่วนร่วม

การจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านนาแก้วดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของ “คณะกรรมการสถานศึกษา” ที่ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน และตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน โดยมีการจัดประชุมผู้ปกครองภาคการศึกษาละ 1 ครั้ง เพื่อร่วมพูดคุยปรึกษาหารือ วางทิศทางที่อยากเห็นลูกหลานเป็น อยากให้ลูกหลานไป โดยเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการเลือก/ตัดสินใจในการจัดการเรียนรู้อันของโรงเรียนร่วมกับ ผอ. และคณะครู

ในระหว่างภาคการศึกษาหากมีประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนของโรงเรียนแทรกเข้ามา ผอ. จะเรียกคณะกรรมการสถานศึกษาและตัวแทนผู้ปกครองมาร่วมประชุมกลุ่มย่อยทันที เพื่อรับฟังความคิดเห็นซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนจะมีการตีฆ้องร้องป่าวบอกชาวบ้านในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งทำให้ต่อมาโรงเรียนได้กลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่เวลามีเทศกาลสำคัญก็จะมาจัดกันที่โรงเรียน โดย ผอ. และคณะครูมีส่วนร่วมด้วย

ในส่วนของการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยได้มีการจัดให้คณะกรรมการสถานศึกษาและตัวแทนผู้ปกครองนักเรียนบางส่วนเข้าร่วมอบรมกระบวนการวิจัย 10 ขั้นตอนกับทีมพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล รวมทั้งพาไปศึกษาดูงานการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยของโรงเรียนอื่นๆ เช่น โรงเรียนอนุบาลสตูล ในหลายครั้ง หลายโอกาส เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้ปกครอง รวมทั้งเป็นกุศโลบายในการแก้ปัญหากรณีที่มีครูต่อต้าน ก็จะใช้พลังแนวร่วมจากผู้ปกครองในการเปลี่ยนแปลงครู ผลพวงที่ได้อีกด้านหนึ่งคือ เดิมในการจัดประชุมผู้ปกครองจะไม่ค่อยมีใครกล้าพูด กล้าถาม จะรับฟังอย่างเดียว แต่พอผ่านการอบรมการวิจัยมาแล้วทำให้หลายคนกล้าพูด กล้าถาม และกล้าแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมมากขึ้น และรู้สึกที่ตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน

การมีส่วนร่วมที่สำคัญอีกด้านหนึ่งของชุมชนคือ เป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งครูภูมิปัญญาหลักของนักเรียนในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพื่อการทำวิจัย หากชุมชนไม่ให้ความร่วมมือใดๆ ก็จะไม่สามารถเรียนรู้ด้วยวิธีการนี้ได้

ตัวอย่างการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยของโรงเรียนบ้านนาแก้ว

การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยของโรงเรียนบ้านนาแก้ว เป็นกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียน โดยจัดโครงสร้างเวลาเรียนให้มีชั่วโมงเรียน 4 คาบต่อสัปดาห์ ทุกห้องเรียนพร้อมกันในช่วงบ่ายของวันอังคารและวันพุธ ครั้งละ 2 คาบ เป็นการเรียนรู้แบบกลุ่มโดยนักเรียน 1 ห้อง เลือกทำโครงงานวิจัย 1 เรื่อง ในระยะเวลา 2 ภาคการศึกษา เด็กชั้นอนุบาลเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย 7 ขั้นตอน ส่วนเด็กชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย 10 ขั้นตอน

เงื่อนไขสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบนี้คือ “ครูห้ามสอน” แต่มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้จัดกระบวนการ กระตุ้น ให้คำแนะนำปรึกษา เพื่อให้เด็กได้แสวงหาความรู้ด้วยตัวเองผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ภายใต้วิถีชีวิตของชุมชน รวมถึงอีกบทบาทที่สำคัญคือ ครูมีหน้าที่สังเกตและบันทึกการเรียนรู้ของเด็กหลังเสร็จกิจกรรมตลอดทุกขั้นตอนในกระบวนการวิจัย โดยเขียนเล่าเป็นความเรียงว่า จัดกิจกรรมอย่างไร เด็ก

แต่ละคนเรียนรู้และมีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร รวมทั้งเปิดโอกาสให้เด็กได้สะท้อนความรู้สึกทุก ครั้งหลังกิจกรรมว่า รู้สึกอย่างไรกับกิจกรรมที่ทำ ได้เรียนรู้อะไร ประทับใจอะไร

การเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย มีองค์ประกอบหลัก 10 ขั้นตอน ในแต่ละขั้นตอนประกอบด้วย กระบวนการย่อยที่มีจุดมุ่งหมายในการฝึกทักษะพื้นฐานด้านต่าง ๆ ให้กับเด็ก โดยครูจะต้องเป็นผู้วางแผน และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละกระบวนการย่อยให้มีความเหมาะสมกับบริบทในชั้นเรียน เพื่อให้ เด็กได้มีโอกาสฝึกฝนทักษะตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ แต่ความลึกของกิจกรรมการเรียนรู้ก็จะแตกต่างกัน ไปในแต่ละระดับชั้นอย่างพอประมาณกับเด็ก ดังนั้น การเรียนรู้ด้วยรูปแบบนี้ครูจึงต้องวางแผนและ ออกแบบกิจกรรมด้วยเทคนิคและวิธีการที่หลากหลาย เช่น การเล่นเกมต่างๆ การร้องเพลง การแสดงละคร การใช้ mind map กระบวนการกลุ่ม/การทำงานเป็นทีม การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง และที่สำคัญที่สุด คือการตั้งคำถามที่กระตุ้นให้เด็กคิดและคิดต่อยอดไปได้เรื่อยๆ

ขั้นตอนที่ 1 เรียนรู้เรื่องใกล้ตัว มีเป้าหมายเพื่อให้เด็กรู้จักรูปแบบการเรียนรู้ด้วย กระบวนการวิจัย และให้เด็กได้มีโอกาสสนทนาพูดคุยกับครูมากขึ้น ประกอบด้วยกระบวนการย่อยอีก 6 ขั้นตอน ได้แก่ จุดประกายการเรียนรู้ รู้จักตนเอง กระบวนการกลุ่ม สร้างข้อตกลงในห้อง พัฒนา กระบวนการคิด และเรื่องที่ตนเองสนใจ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนแฝงเป้าหมายที่มุ่งฝึกฝนทักษะให้กับเด็กทั้งด้าน กระบวนการคิด การพูด การเล่าเรื่อง การฟัง การตั้งคำถาม การสังเกต การสืบค้นข้อมูล การรวบรวมข้อมูล จากสิ่งที่ได้เห็น/ได้ฟัง การเชื่อมโยงความรู้ในแบบแผนผังความคิด (mind map) และการทำงานเป็นทีม โดยที่ทุกกิจกรรมในขั้นตอนที่ 1 นี้เป็นเสมือนการเตรียมความพร้อมให้กับเด็กเพื่อที่จะเชื่อมโยง ส่งต่อไปสู่ การทำงานในขั้นตอนต่อไป

ตัวอย่างของบางกิจกรรมในขั้นตอนนี้ เช่น กิจกรรม “รู้จักตนเอง” เริ่มต้นเด็ก ๆ ทุกคนในห้องจะได้ พูดเรื่องราวของตัวเองซึ่งเป็นเรื่องที่เขารู้ดีที่สุด ในขณะที่เดียวกันก็ได้รับฟังเรื่องราวของคนอื่น จากนั้นเด็ก ๆ ก็จะนำเรื่องราวของตัวเองมาทำผังความคิด โดยเด็ก ๆ จะต้องกลับไปสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับเครือญาติของ ตัวเองแล้วนำมาแยกแยะ จัดกลุ่มในรูปแบบของ “ผังเครือญาติ” ภายใต้กิจกรรมนี้ได้เชื่อมโยงการเรียนรู้ของ เด็กไปสู่ครอบครัวและชุมชน เพราะเด็ก ๆ ต่างก็พากันไปสืบค้นเรื่องราวของเครือญาติจากผู้ปกครอง ส่วน ผู้ปกครองก็ได้พาเด็ก ๆ ไปรู้จักกับเครือญาติทั้งหมดของตัวเอง ทำให้เด็ก ๆ ได้ประวัติของตระกูลมาเขียน เป็นผังเครือญาติ

ทั้งนี้ การเรียนรู้เรื่องใกล้ตัวของเด็กจะเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของแต่ละชั้นเรียน โดยจะเริ่มจาก ระดับที่ใกล้ตัวที่สุดขยายออกไปสู่ระดับที่กว้างขึ้นเรื่อยๆ ตามความสามารถในแต่ละช่วงวัยของเด็ก เช่น เด็กเล็กก็เรียนรู้เรื่องของตัวเอง ครอบครัว เครือญาติ เด็กโตก็ขยายไปสู่การเรียนรู้เรื่องชุมชนของเรา อำเภอของเรา จังหวัดของเรา เป็นต้น

พอเข้าสู่ **ขั้นตอนที่ 2** การวิเคราะห์ จำแนก และเลือกเรื่อง มีเป้าหมายมุ่งฝึกทักษะด้านการคิด วิเคราะห์ การจดบันทึก การนำเสนอ การรับฟังและทำงานร่วมกับผู้อื่น/การทำงานเป็นทีม โดยเด็ก ๆ จะนำ ข้อมูลที่ได้จากกิจกรรมสุดท้ายในขั้นตอนที่ 1 คือ “เรื่องที่ตนเองสนใจ” มาใช้ในการทำงานต่อ โดยเรื่อง ที่นักเรียนสนใจต้องเป็นเรื่องราวที่สังเกตเห็นในชุมชน เด็ก ๆ ทุกคนจะต้องไปสำรวจและรวบรวมเรื่องราว ในชุมชนของตัวเองแล้วช่วยกันนำเสนอเรื่องราวที่พบเห็นและสนใจ จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่

เช่น สิ่งที่น่าสนใจเป็นเรื่องเกี่ยวกับอาชีพ ประเพณี อาหาร เป็นต้น แล้วให้แต่ละคนเลือกจากเรื่องต่างๆ เหล่านี้คนละ 1 เรื่อง พร้อมเหตุผลในการเลือก นำเสนอด้วยรูปแบบของแผ่นพับ/flip chart เผยแพร่ แจกจ่ายให้เพื่อนร่วมชั้น shopping idea มีการกำหนดเกณฑ์ในการเลือกเรื่องโดยทุกคนในชั้นมีส่วนร่วมในการตั้งเกณฑ์เพื่อคัดเลือกเรื่อง แล้วช่วยกันเลือกเกณฑ์ นำเกณฑ์ที่เป็นข้อตกลงร่วมกันไปใช้ในการเลือก 1 เรื่องสำหรับการทำวิจัยของห้องที่ทุกคนยอมรับ

ขั้นตอนที่ 3 ย้อนรอยกระบวนการ มีเป้าหมายมุ่งฝึกทักษะด้านการเล่าเรื่อง การแสดงความคิดเห็น การคิดทบทวน/ไตร่ตรอง การตัดสินใจ โดยให้นักเรียนทบทวนที่มาของการได้เรื่องที่จะทำวิจัยของห้อง เล่ากระบวนการที่ได้มาว่าเป็นอย่างไร ทุกคนยืนยันที่จะทำเรื่องนี้หรือไม่ สามารถเปลี่ยนแปลงได้แต่ต้องมีเหตุผล

ขั้นตอนที่ 4 พัฒนาโจทย์วิจัย มีเป้าหมายมุ่งฝึกทักษะด้านการคิด การเรียบเรียงความคิด การเขียน โดยนักเรียนช่วยกันหาคำสำคัญของเรื่องที่จะทำ นำคำสำคัญเหล่านั้นมาตั้งเป็นวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดโจทย์วิจัย และตั้งชื่อโครงการ ในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการระดมความคิดเห็นร่วมกันของนักเรียน โดยครูทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง คอยแนะนำ ทะล่อมให้มีความเป็นไปได้มากที่สุดที่จะนำโครงการสู่การปฏิบัติจริงได้

ขั้นตอนที่ 5 ตั้งคำถามย่อย ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญคือมุ่งฝึกทักษะด้านการคิดและการตั้งคำถาม โดยครูให้เด็กช่วยกันตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่ได้เลือกทำให้ได้มากที่สุด จากนั้นนำทุกคำถามมาเรียง คัดเลือก แยกแยะ จัดหมวดหมู่ เพื่อให้ได้คำถามที่ครอบคลุมเนื้อหา สำหรับในชั้นเด็กเล็กที่เด็กอาจจะยังตั้งคำถามไม่เป็น ครูต้องคอยเสริม ช่วยฝึก เช่น ถ้าเด็กเลือกทำวิจัยเรื่องนก ครูต้องช่วยถามเสริม เช่น *เด็ก ๆ อยากู้ อะไรเกี่ยวกับนกบ้าง* แล้วใช้วิธีกระตุ้นให้เด็กพูดอะไรก็ได้ที่เกี่ยวกับนกออกมา เช่น สีของนก ขาของนก อาหารของนก เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 6 ค้นหาวิธีการเก็บข้อมูล มีเป้าหมายสำคัญคือมุ่งฝึกทักษะด้านการคิดและการวางแผน โดยในขั้นตอนนี้เด็ก ๆ ต้องร่วมกันค้นหาครุภูมิปัญญาและแหล่งข้อมูลในชุมชน ทำเครื่องมือบันทึกข้อมูล ทำแผนกิจกรรมว่าจะไปเก็บข้อมูลจากใคร ที่ไหน อย่างไร

ก่อนปิดภาคการศึกษาที่ 1 ทุกชั้นเรียนจะต้องเสร็จสิ้นการเรียนรู้ในขั้นตอนที่ 6 เพื่อให้ได้โครงการวิจัย และมีเวทีนำเสนอโครงการของเด็กทุกห้องเรียนเพื่อเป็นการฝึกฝนทักษะในการนำเสนอต่อสาธารณะ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ปกครอง (ตัวแทนชุมชน) และทีมพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล ร่วมรับฟัง ชักถาม ให้ความคิดเห็น และคำแนะนำเพื่อเติมเต็มให้โครงการวิจัยของเด็กมีความสมบูรณ์และเป็นไปได้มากที่สุด

พอเข้าสู่ภาคการศึกษาที่ 2 เด็ก ๆ จะกลับมาทำงานต่อใน**ขั้นตอนที่ 7 เก็บข้อมูล** ซึ่งเป้าหมายสำคัญคือมุ่งฝึกทักษะด้านการสื่อสารทั้งการพูด การเขียน การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ในขั้นตอนนี้เด็ก ๆ จะต้องร่วมกันวางแผนออกเก็บข้อมูลในชุมชน โดยมีการสร้างข้อตกลงในการออกหาข้อมูล เตรียมเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเพื่อให้ได้คำตอบจากทุกคำถามที่ตั้งไว้ และเก็บข้อมูลได้อย่างสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีการประสานงานทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน โดยมีครูคอยช่วยเหลือสนับสนุน

ในการลงพื้นที่เด็ก ๆ ทุกคนได้มีโอกาสแสดงภาวะผู้นำในเรื่องหรือสถานการณ์ที่ตนรู้และคุ้นเคย เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วมีการจัดเวทีย่อยในชั้นเรียนเพื่อเล่าประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้จากการลงเก็บข้อมูล และนำเสนอข้อมูลที่ได้แล้วช่วยกันเติมเต็มให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 8 สรุป ตรวจสอบ และวิเคราะห์ มีเป้าหมายสำคัญคือมุ่งฝึกทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ การเล่าเรื่อง และการเขียน โดยเด็ก ๆ รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่นำมาแยกแยะ สรุปความรู้ที่ได้ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 9 ใช้ประโยชน์จากข้อมูล มีเป้าหมายสำคัญคือมุ่งฝึกทักษะด้านการนำเสนอหรือเผยแพร่องค์ความรู้แก่ชุมชน โดยเด็กแต่ละกลุ่มจะมีวิธีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มที่ทำโครงการวิจัยเรื่องปัญหาอินทรีย์น้ำก็จะจัดทำเอกสารแผ่นพับเผยแพร่ให้กับเกษตรกรในชุมชน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 10 สรุปและรายงานผล มีเป้าหมายสำคัญคือมุ่งฝึกทักษะด้านการพูดในที่สาธารณะ การนำเสนอผลงานด้วยรูปแบบต่างๆ การเล่าเรื่อง โดยก่อนปิดภาคการศึกษาที่ 2 ทุกชั้นเรียนนำเสนอผลงานวิจัย โดยมีการเชิญผู้ปกครองรวมถึงคนในชุมชนเข้ามาร่วมรับฟังด้วย

ในการขึ้นเวทีนำเสนอผลงานวิจัยเด็ก ๆ จะร่วมกันออกแบบวิธีการนำเสนอ เช่น นำเสนอด้วย power point การแสดงละคร การเล่านิทาน เป็นต้น โดยเด็ก ๆ ในกลุ่มแบ่งหน้าที่กันทำตามความสามารถ และความถนัด และทุกคนรับบทบาทหน้าที่ของตนเอง

สิ่งหนึ่งที่สำคัญในขั้นตอนนี้คือ ผอ.ยงยุทธ จะอยู่ร่วมรับฟังการนำเสนอผลงานของเด็กนักเรียนทุกกลุ่มโดยไม่ลุกไปไหนเลยเพื่อจะได้เห็นพัฒนาการของเด็ก ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป

นอกจากชั่วโมงเรียนด้วยกระบวนการวิจัย 4 คาบต่อ 1 สัปดาห์แล้ว ครูบางคนยังได้นำกิจกรรมบางขั้นตอนของกระบวนการวิจัยไปประยุกต์ใช้ โดยทดลองบูรณาการเข้ากับวิชาเรียนอื่นๆ เช่น วิชาสุขศึกษา เป็นต้น

ระหว่างการเรียนรู้ คณะของมูลนิธิได้เข้าไปสังเกตการเรียนรู้ของนักเรียนชั้น ม.3 ซึ่งเด็ก ๆ กำลังอยู่ระหว่างการเรียนรู้ในขั้นตอนที่ 1 กิจกรรมย่อยที่ 4 สร้างข้อตกลงในห้อง เมื่อถึงชั่วโมงเรียนวิจัย เด็ก ๆ จะช่วยกันจัดเตรียมอุปกรณ์การเรียนที่สำคัญคือ flip chart ปากกาเมจิกสีต่างๆ จากนั้นเด็ก ๆ นั่งล้อมวงกัน มีคนหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้จัดบันทึกลงใน flip chart



ครูอยู่นอกวง เริ่มต้นด้วยการชวนเล่นเกมที่ช่วยฝึกสมาธิ ความจำ และจินตนาการของเด็ก การเริ่มด้วยเกมทำให้เด็กรู้สึกสนุกสนานและเพิ่มความอยากเรียนรู้ให้กับเด็ก จากนั้นครูให้เด็กทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว นำเข้าสู่การเรียนรู้ในขั้นตอนต่อไปคือ กิจกรรมย่อยที่ 4 สร้างข้อตกลงในห้อง โดยครูให้นักเรียนเสนอความคิดกันเองว่าจะสร้างข้อตกลงเรื่องอะไร จนได้หัวข้อคือ “วิธีปฏิบัติตัวที่ดี” จากนั้นครูให้ทุกคนคิดแล้วจดใส่กระดาษไว้ ระดมความคิดของทุกคน

ออกมารวมกันพร้อมกับเหตุผล แยกแยะ จัดหมวดหมู่ ทบทวน ตรวจสอบ กระบวนการทั้งหมดนี้ครูปล่อยให้
ให้เป็นบทบาทนำของเด็กๆ ในการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยครูนั่งสังเกตอยู่ข้างวง คอยซักถาม
และให้คำแนะนำเมื่อเด็กๆ ต้องการความช่วยเหลือ

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

เปลี่ยนบทบาทครู

จากห้องเรียนแบบเดิมที่ครูเสียงดัง เด็กเงียบ กลายเป็นห้องเรียนที่เด็กเสียงดัง ครูเงียบ ครูคอย
สังเกต คอยดูอยู่ห่างๆ ให้นักเรียนเดินไปหาความรู้ด้วยตัวเอง

ครูได้เรียนรู้และเข้าใจความแตกต่างของเด็กแต่ละคน จากการทำกิจกรรมที่หลากหลาย
ภายใต้กระบวนการวิจัยทั้ง 10 ขั้นตอน ทำให้ครูได้เห็นความสามารถของนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งการนำเด็กลงชุมชนทำให้มีโอกาสพบกับผู้ประกอบการ ได้เห็นวิถีชีวิต ได้สัมผัสกับครอบครัวและ
สภาพแวดล้อมของเด็กโดยตรง ทำให้เกิดความเข้าใจและสามารถพัฒนาเด็กจากพื้นฐานของแต่ละคนได้
อย่างเหมาะสม

ครูมออำมหาด แม่โพระ ซึ่งเหลืออายุราชการอีก 2 ปี ที่เดิมตั้งใจจะเกษียณก่อนกำหนด แต่เมื่อถูก
ทำหายด้วยวิธีการสอนในรูปแบบใหม่ จึงตัดสินใจทดลองทำ เมื่อเห็นผลที่เกิดขึ้นกับเด็กคือ เด็กชอบ เด็ก
สนุก เด็กมีความสุขและมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ทำให้ครูมออำมหาดมีความสุขและเปลี่ยนใจที่จะ
อยู่สอนต่อ โดยบอกว่า “สนุกไปกับเด็ก เรียนรู้ไปด้วยกัน ได้เรียนรู้สิ่งที่ไม่รู้จากเด็กเยอะ”

เปลี่ยนบรรยากาศการเรียนรู้

ห้องเรียนแบบเดิมเมื่อครูถามความรู้เรื่องอะไรก็ตาม เด็กจะตอบเหมือนๆ กัน เพราะกลัวครูบอกว่า
ผิด แต่ห้องเรียนด้วยกระบวนการวิจัยเด็กกล้าตอบแตกต่างจากเพื่อน

ด้วยรูปแบบการเรียนรู้แบบนี้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริงในสิ่งที่เขาอยากรู้ ต่างจากห้องเรียนแบบเดิมที่
เด็กเรียนจากกระดานดำ จากการเปิดหนังสือ

เด็กทุกคนได้เป็นพระเอก-นางเอก ทำให้เขามีความภาคภูมิใจในตนเอง อยากรมาโรงเรียน

เด็กกับครูได้ใกล้ชิดกัน สุขหัวกัน สนุกสนมกันมากขึ้น

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับเด็ก

จากการพูดคุยกับเด็ก ครู และผู้ประกอบการ สรุปได้ว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเด็กซึ่งเป็นผลมา
จากการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย คือ

- เด็กมีความสุขสนุกสนาน เพลิดเพลิน สนใจเรียนมากขึ้น
- เด็กได้เรียนรู้วิธีการค้นคว้าข้อมูลที่หลากหลาย
- เด็กสามารถแยกแยะและจัดระบบความคิดได้
- เด็กกล้าแสดงความคิดเห็น ตั้งคำถาม กล้าพูดคุยกับครูและผู้อื่นมากขึ้น

- เด็กกล้าแสดงออก มีทักษะในการสื่อสารทั้งการพูด การตอบคำถาม และการนำเสนอข้อมูล
- เด็กมีความรับผิดชอบมากขึ้น รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง รู้ว่าสิ่งไหนควรทำหรือไม่ควรทำ
- ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กดีกว่าก่อนมีกระบวนการวิจัยเข้ามา ตัวอย่างจากผลการสอบระดับเขตพื้นที่ LAS (Local Assessment System) ปีที่ผ่านมาโรงเรียนบ้านนาแก้วได้อันดับที่ 2

ความเปลี่ยนแปลงของโรงเรียน

จำนวนเด็กนักเรียนเพิ่มขึ้นทุกปี จากปีแรกที่ ผอ.ยงยุทธ เข้ามารับตำแหน่ง โรงเรียนบ้านนาแก้ว มีนักเรียนเพียง 84 คน ปีที่สองเพิ่มขึ้นเป็น 104 คน ปีที่ 3 เพิ่มขึ้นเป็น 113 คน จากผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเด็กโรงเรียนบ้านนาแก้ว และจากคำบอกเล่าของผู้ปกครองในชุมชนแบบปากต่อปากถึงความสามารถของเด็กๆ ทำให้ผู้ปกครองที่ย้ายเด็กไปเรียนที่อื่นพาเด็กกลับมา รวมทั้งผู้ปกครองชุมชนใกล้เคียงก็ได้ย้ายเด็กมาเรียนที่โรงเรียนบ้านนาแก้วด้วย

เสียงสะท้อนจากผู้ปกครอง

จากการได้พูดคุยกับผู้ปกครองนักเรียนที่เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน และได้ลงพื้นที่เกาะประตูบ้านพูดคุยกับผู้ปกครองของนักเรียน 5 หลังคาเรือน ประมวลความได้ว่า นับจากวันที่ได้รับฟังนโยบายจาก ผอ.ยงยุทธ เมื่อแรกเข้ามารับตำแหน่ง ที่บอกกับชาวบ้านว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนรู้อย่างไรให้ดีขึ้นด้วยการวิจัย ชาวบ้านต่างก็เฝ้าดูการทำงานของ ผอ.ยงยุทธ และคณะครูในโรงเรียนว่าเป็นไปตามนโยบายที่ประกาศไว้หรือไม่ จนเมื่อเวลาผ่านไปกว่า 2 ปี ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับลูกหลานของตัวเองอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในเรื่องความกล้าแสดงออก กล้าคิด กล้าพูด ความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตัวเองที่มีมากขึ้น ทำให้ผู้ปกครองเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัยว่า กระบวนการวิจัยสามารถพัฒนาทักษะและความสามารถของลูกหลานเขาได้จริง ทำให้ชุมชนเห็นด้วยและพร้อมให้การสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยอย่างเต็มที่

เดิมระหว่างเด็กกับผู้ปกครองมีการพูดคุยกันเรื่องการเรียนไม่ก็คำ แต่เมื่อมีการวิจัยเข้ามาทำให้เด็กและผู้ปกครองพูดคุยกันเกี่ยวกับเนื้อหาการเรียนมากขึ้น เพราะเด็กนำโจทย์จากการวิจัยที่มีความเชื่อมโยงกับเรื่องราวในชุมชนไปพูดคุยซักถามข้อมูลจากผู้ปกครอง ทำให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของเด็ก เช่น แนะนำแหล่งค้นคว้าข้อมูล และครูภูมิปัญญาในชุมชน รวมทั้งได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กับลูก เพราะได้ความรู้จากการเรียนรู้ของลูก

ด้วยรูปแบบการเรียนรู้แบบนี้ เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการทำวิจัยภายใต้วิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งก่อนหน้านี้ผู้ปกครองต่างก็ไม่คิดว่าลูกหลานของตัวเองเก่ง ไม่คิดว่าเขาจะทำได้ แต่พอได้เห็นเด็กขึ้นเวทีนำเสนองานวิจัยแล้วเห็นว่าเด็กสามารถทำได้ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ซึ่งตรงกับข้อมูลที่ครูมอบอำนาจเล่าให้ฟังว่า “เมื่อเห็นความสามารถของเด็กทำให้พ่อแม่หัวใจพองโต...เป็นภาพที่ไม่ค่อยพบบ่อยนัก เมื่อเด็กเรียนนำเสนอผลงานเสร็จแล้วผู้ปกครองได้นำดอกไม้มอบให้ลูกของเขา แล้วโอบกอดด้วยความภาคภูมิใจ เราในฐานะครูที่ปรึกษาถึงกับน้ำตาซึมเลย”

ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนคนปัจจุบัน เล่าว่า ลูกสาวของตนเป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนบ้านนาแก้ว ตอนที่เริ่มนำกระบวนการวิจัยเข้ามาใช้ในการเรียนเด็กเรียนอยู่ชั้น ม.2 ในวันที่ขึ้นเวทีนำเสนอวิจัยปีแรก ลูกของตนหนีเวที แต่พอขึ้นชั้น ม.3 สิ่งที่เปลี่ยนไปคือ เขาสามารถขึ้นมาเป็นผู้นำในการทำวิจัยของกลุ่มได้ เมื่อจบชั้น ม.3 เข้าไปเรียนต่อชั้น ม.4 โรงเรียนในเมือง ลูกกลับมาเล่าให้ฟังด้วยความภาคภูมิใจว่า เวลาที่ครูให้ออกไปพูดหน้าห้องเพื่อนคนอื่น ๆ ไม่มีใครกล้าออกไป แต่เขาสามารถออกไปพูดหน้าห้องได้ด้วยคามมั่นใจเพราะประสบการณ์ที่ได้จากเวทีนำเสนอวิจัยตอนเรียนอยู่ที่โรงเรียนบ้านนาแก้ว ซึ่งเพื่อนๆ ที่จบ ม.3 มาจากโรงเรียนอื่นไม่ได้เรียนด้วยวิธีการแบบนี้

“บังหมาด” ผู้ปกครองของเด็กชายนรินทร์ บิลโ๊ะ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เล่าว่า ลูกชายทำวิจัยเรื่องปลากัด ตอนที่ลูกมาบอกไม่คิดว่าจะเป็นเรื่องที่ทำให้ความรู้ได้ แต่พอทำไปกลายเป็นเรื่องยิ่งใหญ่ ทำให้ตัวเองได้เรียนรู้จากการไปค้นคว้าเรื่องปลากัดของลูก ทำให้หัวใจพองโตเพราะความรู้ที่เขาได้เกิดจากการค้นคว้าของเขาเอง จากการไปสอบถามครูภูมิปัญญาในชุมชน ปลากัดตัวเดียวจึงก่อความรู้อย่างครบวงจรให้กับลูก ซึ่งเชื่อว่ากระบวนการค้นคว้าหาความรู้จะติดตัวเขาไปสำหรับเป็นต้นทุนในการค้นคว้าเรื่องอื่นๆ ต่อไป และเป็นความภูมิใจของผู้ปกครอง ที่ได้เรียนรู้ไปพร้อมกับลูก ได้ความรู้จากการเรียนรู้ของลูก

ที่สำคัญคือ เห็นว่าลูกมีพัฒนาการที่ดีขึ้นคือ มีความรับผิดชอบมากขึ้น อ่านหนังสือมากขึ้น ทำอะไรจะมุ่งมั่นในสิ่งที่ทำมากขึ้น จะต้องทำให้สำเร็จเหมือนกับที่เคยทำที่โรงเรียน เพราะอยู่ที่โรงเรียนเขาได้รับการฝึกฝนให้ค้นคว้าและรับผิดชอบในสิ่งที่ทำ การวิจัยจึงเป็นกระบวนการที่ฝึกให้เด็กมีความรับผิดชอบ เมื่อทำอะไรแล้วต้องทำให้สำเร็จ

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยของโรงเรียนบ้านนาแก้ว เป็น PBL ในแบบที่ใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ของเด็ก โดยกระบวนการนี้ทำให้เด็กและครูเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน เป็นกระบวนการที่ฝึกทักษะให้กับเด็ก ดึงศักยภาพที่ซ่อนเร้นของครู และเป็นการเรียนรู้ที่ไม่ทอดทิ้งท้องถิ่น/ชุมชน

ด้วยรูปแบบการเรียนรู้แบบนี้ได้เปลี่ยนบทบาทของทั้งครูและเด็ก จากครูที่บอก/ให้ความรู้ เป็นครูที่คอยชี้แนะแนวทาง ตั้งคำถาม ชื่นชมให้กำลังใจ ส่วนเด็กก็ได้แสวงหาความรู้ด้วยตัวเอง ได้คิด ตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติจริง

ผอ.ยงยุทธ บอกว่า สิ่งที่ยากให้เกิดกับเด็กไม่ได้เน้นที่องค์ความรู้ แต่คือทักษะขั้นพื้นฐานที่ได้จากกระบวนการเรียนรู้ซึ่งเด็กสามารถนำติดตัวไปใช้ได้จริงในชีวิต กระบวนการวิจัย 10 ขั้นตอน จึงเป็นเหมือนเบ็ดที่ครูให้กับเด็ก เพื่อให้เด็กไปตกปลากินได้ ให้เด็กมีสิ่งนี้ติดตัวไป เขาจะใช้ชีวิตอยู่ได้

สุดท้ายเมื่อถามถึงเหตุผลที่ทำให้ ผอ.ยงยุทธ มุ่งมั่นที่จะพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยซึ่งไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องฟันฝ่าปัญหาและอุปสรรคมากมาย แต่ก็ยังมีทั้งร่างกายแรงใจที่จะเดินหน้าต่อ ผอ.ยงยุทธ บอกว่าเป็นเพราะว่า ตอนที่ตัวเองมีลูกก็วิ่งหาโรงเรียนดีๆ ให้กับลูก เพราะโรงเรียนใกล้บ้านไม่ตอบโจทย์ ทำให้ลูกต้องตื่นแต่เช้าเพื่อนั่งรถเข้าไปเรียนโรงเรียนในเมือง จึงเป็นแรงบันดาลใจว่า “ทำไมเราวิ่งหาโรงเรียนดีให้กับลูก ทำไมไม่ทำโรงเรียนดีให้ลูกเรา ลูกชาวบ้าน ลูกของคนในชุมชนได้เรียนเพราะคนอื่น ๆ ในชุมชนคงคิดไม่ต่างจากเรา”